

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ФІНЛЯНДІЇ

Винничук Олег Теофілович,

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
E-mail: vin_ol@ukr.net*

Впродовж останнього десятиліття Фінляндія демонструє одну з найефективніших моделей інноваційної системи освіти у якій поруч з обов'язковістю, безкоштовністю і рівністю однією з основних цінностей є інклюзивність.

Інклюзивність в фінських школах реалізується згідно принципу «школа для всіх» на основі ідеї обов'язковості і доступності освіти кожній дитині за місцем проживання. Інклюзивна освіта розвивається в Фінляндії більше 20 років і супроводжується серйозними науковими дослідженнями педагогічної науки. Інклюзивна освіта розуміється як процес розвитку і постійного вдосконалення загальної освіти, яке має бути доступна всім дітям без винятку, в тому числі мігрантам, дітям з віддалених районів, національних меншин, з обмеженими можливостями.

Країна є учасницею Конвенції ЮНЕСКО боротьби з дискримінацією в галузі освіти. Фінляндія підписала Саламанську декларацію та Конвенцію про права інвалідів. Інклюзивну освіту закріплено на законодавчому рівні. У законі відображена доступність освіти для осіб з особливими освітніми потребами (ООП), що передбачає створення диференційованого середовища навчання в залежності від характеру захворювання. В Національний навчальний план внесені спеціальні зміни, що забезпечують інтегроване навчання осіб з ООП в школах [1].

Аналіз наукової та нормативної літератури, результатів досліджень щодо реалізації інклюзивної освіти в Фінляндії дозволяє визначити наступне:

1. Інклюзивний підхід вважається основним принципом організації базової освіти. Однак жоден законодавчий або управлінський документ не містить положень, на підставі яких «інклюзивну освіту» можна зарахувати до основоположних принципів освітнього процесу.

2. Загальні принципи інклюзивної освіти закріплені в законодавстві, в якому визначені чіткі наміри створити інтегруюче освітнє середовище.

3. Розроблено сучасну Концепцію розвитку інклюзивної освіти, відповідно до якої реалізуються наступні положення:

- Всі діти навчаються в основній школі відповідно до своїх можливостей. Кожен вирішує в освітньому процесі свої індивідуальні завдання.

- У рішенні проблем учнів бере участь весь шкільний колектив, а не тільки фахівець з інклюзії (командний підхід).

- У педагогічному процесі вчителі використовують загальні і спеціальні методи і прийоми навчання.

- Фахівці консультують батьків, в яких умовах дитині буде краще. Батьки вибирають, в якому класі навчатиметься дитина.

- Дітям з інвалідністю компенсаторні індивідуальні засоби та необхідне обладнання надаються за рахунок держави. Педагогів загальноосвітньої школи навчають ними користуватися.

- Учням з порушенням мобільності надається помічник, а з порушенням слухом – сурдоперекладач.

- Спеціальна допомога надається і емігрантам. Вони спочатку навчаються в класі підготовки, де основний акцент проектується на математику і фінську мову, який вивчається

як друга. Навчання в класі підготовки проводиться на рідній мові. Потім учень інтегрується в загальний освітній простір.

4. Здійснюється підготовка професійних кадрів до роботи в інклюзивному середовищі в педагогічних вузах або на педагогічних факультетах університетів. Вузівська підготовка вчителів передбачає формування знань і навичок у роботі з дітьми з обмеженими можливостями, включаючи складання індивідуальної програми навчання, навички командної роботи і т.п. Так, спеціальна (корекційна) педагогіка і інклюзивна освіта є важливими аспектами підготовки педагогів в Університеті Лапландії. Ідеї інклюзивної педагогіки апробовуються студентами в ході педагогічної практики на кожному курсі.

5. У фінських школах інклюзивне навчання реалізується в наступних формах:

- інтеграція дітей з ООП у звичайні класи;
- навчання в змішаних класах, викладання в яких ведеться педагогом-предметником і фахівцем інклюзії одночасно, кількість учнів в такому класі може досягати 25 осіб;
- надання спеціальної підтримки у вигляді навчання як в малих групах з частковим відривом від класу, так і без відриву від нього;
- диференційоване спеціальне навчання в спеціальних класах, в яких навчаються, як правило, діти з більш важкими порушеннями. З ними працюють 2-3 фахівці і асистент. Кількість дітей – до 10 осіб. Кожна дитина з ООП працює згідно індивідуального плану навчання. Після закінчення школи вони отримують довідку про закінчення школи.

Разом з тим в країні є кілька спеціальних шкіл для учнів з серйозними відхиленнями в поведінці і розумовому розвитку. Одна з них – школа Тервавйля, де навчаються діти, що потребують посиленої підтримки через серйозні затримки мовного розвитку, глухоти, інвалідності, неврологічних розладів тощо [2].

Крім того, існує система державних освітньо-консультативних центрів, які організують супровід і підтримку учнів з ООП, їх батьків та педагогів. Співробітниками центру проводяться довгострокові курси, що організуються в самому центрі, короткострокові курси на базі звичайних шкіл, а також майстер-класи з навчання дітей з ООП. Педагогів навчають роботі з дітьми з різними проблемами. Таких центрів в Фінляндії 7, але розташовані вони нерівномірно, на півночі є всього один. Проблемою є те, що діти потрапляють в центр пізно, оскільки немає єдиної національної бази даних про дітей з ООП [2].

Головна особливість, яку можна виділити в інклюзивній освіті Фінляндії, – це те, що сфера спеціальної педагогіки нерозривно пов'язана з освітою в цілому. У міжнародній педагогічній теорії і практиці поняття «спеціальна педагогіка» використовується як загальнозрозумілий термін, оскільки він узгоджується з сучасними гуманістичними орієнтирами світової системи освіти: коректністю, толерантністю, відсутністю приниження людини. Фінське визначення спеціальної педагогіки означає наступне - спеціальне навчання є інструкцією, розробленою для задоволення особистих потреб дитини з обмеженими можливостями, тобто це освіта, розроблена з урахуванням потреб конкретної дитини [4].

Таким чином, у фінській інклюзивній школі об'єктом адаптації є освітнє середовище, а не учень. Ключовою фігурою в реалізації інклюзивної освіти є педагог, але щоб ефективно забезпечити учнів необхідною підтримкою, вчителям необхідно працювати спільно з іншими колегами.

У штаті кожної загальноосвітньої школи є спеціальні педагоги, помічники вчителя, соціальні працівники, медична сестра. Крім вчителів в класі працюють консультанти, а на уроках вчителю допомагають асистенти (студенти вузів) і фахівці по роботі з дітьми з особливими потребами. Консультанти – помічники вчителя – закріплені за усіма класами, в яких навчаються діти, які потребують особливої уваги. У той час, коли педагог зайнятий організацією і проведенням навчального процесу, помічник-консультант надає учневі допомогу в вирішенні навчальних завдань і спілкуванні з однолітками.

Основною проблемою, з якою стикаються педагоги закладів освіти, є недостатня розробленість методичного супроводу інклюзивних практик навчання. У навчальних програмах позначені лише загальні принципи викладання предметів, а педагоги, керуючись ними, підбирають методiku навчання самостійно.

Новою і перспективною формою супроводу дітей з ООП, розробленою у Фінляндії, є взаємодія вчителів (педагогічна співпраця) – спільне викладання. Спільне викладання – це форма співпраці педагогів, що передбачає викладання предметів в класі з різним контингентом учнів одночасно двома викладачами (зазвичай викладачем без спеціальної освіти і дефектологом).

Різні форми спільного викладання описано Е. Кесялахті і С. Вярюнен [5]. Дослідники наводять досвід викладачів педагогічного коледжу Лапландського університету, практикуючих спільне викладання. Матеріал для спільного викладання визначається ними заздалегідь, графік проведення спільних занять складається на початку навчального року. У графік роботи також закладаються години на планування спільної діяльності.

Спільне викладання, на думку педагогів, має багато переваг, як для учнів, так і для них самих. Діючи спільно, вони заручаються підтримкою колег, вчать один у одного і об'єднують зусилля. Планування занять спільно з колегою підвищує ефективність викладання, більш того – мотивує і змушує підходити до своєї діяльності з ентузіазмом. Педагоги обмінюються матеріалами та ідеями. Працюючи спільно, вони краще розуміють освітній потенціал учнів. Діти теж відчувають більше уваги, отримують більше уваги і спілкування. Крім того, спільна форма викладання дозволяє більш повно і об'єктивно враховувати індивідуальні здібності учнів і вирішувати проблемні ситуації. Спільне викладання мотивує дітей до навчання.

Важливою особливістю інклюзивної освіти в Фінляндії є групове навчання і підтримка з боку однокласників. Фінські педагоги, які практикують спільне викладання, організують роботу в групах або парах як елемент інклюзивної освіти. Склад груп варіюється в залежності від ситуації або навчальних завдань. Групи формуються за здатністю працювати разом, за наявністю особливих потреб, особливостей сприйняття і рівня підготовки. Робота в групах розвиває комунікабельність і навички взаємодії, діти вчать поважати та розуміти один одного. Кожен раз, працюючи в групі або парі з різними однокласниками, діти вчать контактувати по-новому, приймати одне одного такими, якими вони є, вчать підтримувати тих, хто потребує підтримки. Така взаємодія допомагає створити інклюзивну атмосферу.

Дослідники говорять про «досвід трансформації» педагогів, що стали інклюзивними вчителями. Поступова професійна трансформація, до якої залучаються вчителі, пов'язана з освоєнням нових професійних навичок, зі зміною своїх установок щодо учнів, які відрізняються від своїх однолітків. Практика показує, що негативне ставлення до інклюзії змінюється, коли вчитель сам вчиться, починає працювати з такими дітьми, набуває свій власний педагогічний досвід, бачить перші успіхи дитини в середовищі однолітків [3, с. 52].

Недостатня професійна готовність кадрів є основною проблемою розвитку інклюзії в освіті на сьогоднішній день і вимагає розвитку певної системи, орієнтованої на вивчення і поширення успішного досвіду.

Таким чином, за умови успішності освітньої системи Фінляндії, країна не має чіткої моделі інклюзивної освіти. В даний момент не можна сказати, що її система інклюзивної освіти розвивається як принципова альтернатива, що виключає всі види дискримінації. У своєму розвитку фінська інклюзивна освіта опирається на традиційну систему спеціальної освіти зі спеціалізованими школами, спеціальними класами і формами навчання дітей з особливими потребами. Разом з тим при реалізації інклюзивної освіти в Україні необхідно враховувати ефективний досвід зарубіжних країн, зокрема, систему підготовки педагогів для інклюзивної освіти в Фінляндії, використання фінськими педагогами різних форм спільного викладання та педагогічної підтримки дітей з ООП.

Список використаних джерел:

1. Давиденко Г. В. Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського союзу: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 2015. 40 с. URL: http://www.vmurol.com.ua/upload/Istoriya%20i%20zdobutki_Osobisti%20zdobutki/Disertatsii/Doc/Davidenko_17.11.2015_avtoref.pdf (дата звернення: 02.09.16).
2. Освітній досвід Фінляндії. Що особливого у фінській освіті? *Нова українська школа* : веб-сайт. 2018. URL: <https://nus.org.ua/articles/shhoosoblyvogo-u-finskij-inklyuzyvniy-osviti/> (дата звернення: 20.01.20).
3. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. *Путівник для педагогів* : навчально-методичний посібник. Київ, 2010. 96 с.
4. Кугуєнко Н. Ф. Світовий досвід інтегрування дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні навчальні заклади. *Джерело педагогічних інновацій – управління освіти*. URL: kominternovskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/.../Джерело_Силина_2013.doc. (дата звернення: 20.03.21).
5. Vayrynen S., Kesalahti E., Flotskaya N., Bulanova S., Volskaya O., Ysova Z. Learning from Our Neighbours: Inclusive Education in the Makin. Rovaniemi : University of Printing Centre. 2013. 102 p.

**ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПР УЧНЯ
ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

*Гаврилюк Ольга В'ячеславівна,
студентка II-го року навчання хіміко-біологічного факультету,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
E-mail: gavryliukolga0@gmail.com*

Інклюзивна освіта передбачає надання кожній дитині можливості сформувати власну академічну та соціальну компетентність у належно організованому освітньому середовищі, а в майбутньому реалізувати її на практиці, інтегруючись у широкий соціум. Це дуже потрібно, тому що школа впродовж тривалого періоду є важливою частиною життя, де у дітей з особливими освітніми потребами формуються та розвиваються базові знання, вміння й навички. Основна передумова в успішному навчанні дитини з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі є створення індивідуальної програми розвитку (далі – ПР). Така програма допомагає педагогічному колективу створити належні умови для навчання та потреб дитини.

Насамперед визначимо, що інклюзивне навчання запроваджується відповідно до Конвенції ООН про права дитини та Конвенції ООН про права інвалідів, низки Указів Президента, Закону України «Про загальну середню освіту».

У постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» визначено, що для учнів з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах, треба розробляти індивідуальну програму розвитку та з'ясовано зміст ПР. Зокрема: в індивідуальній програмі розвитку зазначається загальна інформація про учня, наявний рівень знань і вмінь, динаміку розвитку, адаптацію навчального матеріалу, технічні пристосування, додаткові послуги (корекційно-розвиткові заняття), визначені на підставі висновку психолого-медико-